

## Posudok oponenta habilitačnej práce

**Masarykova univerzita**

**Fakulta**

**Odbor konania**

**Uchádzač**

**Pracovisko uchádzača,  
inštitúcia**

**Habilitačná práca**

**Oponent**

**Pracovisko oponenta, inštitúcia**

Fakulta sociálnych štúdií

Politológia

Mgr. Jan Osička, Ph.D.

Fakulta sociálnych štúdií, Masarykova univerzita

The Challenges of Achieving Energy Security through Cooperation: The Case of the Visegrad 4 Natural Gas Market Integration

doc. Alexander Duleba, CSc.

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove

V predloženej habilitačnej práci autor hľadá odpovede na otázku prečo zlyháva projekt integrácie trhov so zemným plynom krajín V4, na ktorom sa dohodli premiéri V4 v roku 2013. Skúmaný problém spočíva v tom, že na strane jednej, za posledných niekoľko rokov od prijatia cestovnej mapy V4 pre vytvorenie regionálneho trhu s plynom sme svedkami pokroku z hľadiska integrácie plynárenskej infraštruktúry krajín V4 vďaka finančnej podpore EÚ na výstavbu cezhraničných prepojení, avšak a zároveň, stagnácie, lepšie povedané, minimálneho, ak nie žiadneho pokroku pri integrácii regulačných politík krajín V4. Evidentná je i absencia politickej vôle pre realizáciu niektorého zo scenárov prepájania (coupling) trhov (autor odkazuje na modely vypracované Ascari, 2013), ktoré by sfornovanie regionálneho trhu s plynom umožnili.

Z teoretického hľadiska, za hlavný prínos práce považujem vypracovanie originálneho konceptu trojrozmerného analytického rámca pre výskum energetickej bezpečnosti a jeho aplikáciu na predmet výskumu, ktorý prepája konceptualizáciu sociálneho konstruktivizmu Alexandra Wendta, vlastný empirický výskum autora a konceptualizácie energetickej bezpečnosti. Vo svojej práci autor ponúka vynikajúci prehľad akademického diškurzu o energetickej bezpečnosti. Predstavuje snahy rozšíriť, zúžiť alebo zaviesť „mnoho-úrovňové“ koncepty „základnej“ definície energetickej (prístupnosť zdrojov za dostupnú cenu) a zároveň poukazuje na limity každej z nich. Preukazuje skutočnosť, že neexistuje jedna univerzálna konceptualizácia, ktorá by bola všeobecne akceptovaná. Keďže taká neexistuje, autor argumentuje, že empirický výskum v oblasti energetickej bezpečnosti by sa namiesto univerzálnych definícií mal opierať o „konceptuálne priestory“ (conceptual spaces), ktoré by obsahovali tri rozdielové charakteristiky (normatívnosť, rozsah a teoretický rámec pre empirický výskum). Považujem to za originálny prístup, ktorý umožňuje empirický výskum konkrétnych otázok týkajúcich sa energetickej bezpečnosti a/alebo politiky nie na základe vybraných univerzálnych konceptualizácií, ale na základe analytického rámca pre empirický výskum konkrétnych otázok, pričom teoretické konceptualizácie pre výskum môžu byť v takýchto prípadoch „zapožičané“ i z ďalších vedných disciplín, napr. sociálny konstruktivizmus A. Wendta z teórií medzinárodných vzťahov, ktorý autor aplikuje vo svojej

práci. Vyrovnanie sa s existujúcimi konceptualizáciami energetickej bezpečnosti a zdôvodnenie vlastného teoretického i metodologického prístupu k výskumu zvolenej témy je korektne vyargumentované, plne akceptovateľné a samo osebe ho považujem za prínos do akademického diškurzu o metodológii empirického výskumu v oblasti energetiky.

To isté sa týka spracovania konceptualizácií „prípadových štúdií“, zdôvodnenie a predstavenie výskumu vlastnej prípadovej štúdie, vrátane metodológie kvantitatívneho spracovania textových dát i dát získaných z empirického výskumu prostredníctvom pološtruktúrovaných rozhovorov. Z metodologického hľadiska je práca spracovaná veľmi precízne. Použitie metód diskurzívnej analýzy sa nevyskytuje často v prácach venovaných výskumu energetiky, je inovatívne, a hlavne, prináša zaujímavé nové poznatky o uvažovaní a následne i o „politikách“ krajín V4, resp. kľúčových aktérov v plynárenstve, v otázke plynovej bezpečnosti i formovania regionálneho trhu s plynom.

Pri zadaní prípadovej štúdie, autor vychádza z cestovnej mapy V4 (2013), ktorá ako model integrácie trhov V4 stanovila „multiple coupled market zones model“ (model viacerých prepojených trhových zón), pričom skúma dve hlavné východiská pre vytvorenie takejto zóny: 1) charakteristiky trhov krajín V4, a 2) externí dodávatelia (podľa Ascari 2013). Analytické prehľady trhov s plynom krajín V4 i externých dodávateľov do regiónu sú spracované korektne. Zaujímavá je najmä analýza exportnej politiky Ruska a zistenie, že Rusko ako hlavný dodávateľ do regiónu má záujem na zachovaní súčasného stavu trhov, t.j. nemá záujem na integrácii trhov krajín V4. Rovnako ako i úvaha autora, že nejasnosti v súvislosti s výstavbou a uvedením do prevádzky Nord Stream 2 majú negatívny dopad na formovanie trhu s plynom medzi krajinami V4, pretože v prípade, že sa hlavné toky tranzitu plynu z Ruska do regiónu SVE presunú z Ukrajiny/SR na Nemecko/ČR, TSOs krajín V4 by sa mali dohodnúť na zdieľaní tranzitných poplatkov, čo bezpochyby nebude ľahká úloha. V prehľade prepojení Nórska s EÚ mi chýba analýza možných dopadov Baltic Pipe projektu, ktorý by umožnil nové dodávky plynu z Nórska do Poľska na formovanie potenciálneho V4 trhu s plynom. Analýza potenciálu ťažby bridlicového plynu v Poľsku predstavená v práci zachytáva obdobie ešte predošlej vlády vedenej Donaldom Tuskom, zaujímavý by bol pohľad na prístup k tejto otázke súčasnej poľskej vlády, hoci so závermi autora ohľadom využiteľnosti tohto zdroja i času kedy by sa tak mohlo stať, súhlasím. Pri prehľade LNG terminálov – Poľsko – Chorvátsko – je zaujímavá autorova poznámka o bilaterálnych problémoch medzi Chorvátskom a Maďarskom, ktoré sťažujú realizáciu a využiteľnosť chorvátskeho LNG terminálu; chcelo by to možno trochu podrobnejšiu analýzu. V prehľade potenciálnych dodávateľov plynu do V4 mi chýba juhovýchodný smer – a najmä perspektívne dodávky kaspického plynu a dodávky z Rumunska.

Za mimoriadne prínosnú považujem kapitolu 5, v ktorej autor analyzuje ideové faktory skúmaného problému a ponúka zaujímavú analýzu „chápania“ a prístupu krajín V4 k plynovej bezpečnosti i formovaniu regionálneho trhu s plynom na základe kvantitatívnej i kvalitatívnej obsahovej analýzy príslušných dokumentov V4 a výsledkov empirického výskumu uskutočneného prostredníctvom pološtruktúrovaných rozhovorov s predstaviteľmi plynárenského sektora krajín V4 rovnako ako i inštitúcií, ktoré majú dosah na plynárenskú politiku krajín V4 (regulačné úrady, ministerstvá zahraničných vecí a ministerstvá, ktoré majú v portfóliu energetickú politiku). Zaujímavé sú zistenia vyplývajúce z analýzy dokumentov i rozhovorov o tom, že medzi kľúčovými aktérmi v krajinách V4 prevláda bezpečnostný prístup/chápanie trhu s plynom ako nástroja na zvýšenie bezpečnosti dodávok, nie v kontexte komerčných benefitov, ktoré by trh mal priniesť z hľadiska nárastu objemov obchodu

s plynom, znižovania ceny a pod. Pozoruhodné je takisto zistenie, že zástupcovia TSOs krajín V4 (3 zo 4) nepovažujú sformovanie regionálneho trhu ako faktor, ktorý by mohol zvýšiť využitie ich tranzitných kapacít. Podľa cestovnej mapy z roku 2013, TSOs krajín V4 mali vypracovať návrh ďalšieho postupu pri vytváraní regionálneho trhu. TSOs mali byť ťahúňmi procesu vytvárania regionálneho trhu. Zistenia autora sú mimoriadne závažné, keďže z nich vyplýva, že predpokladaní lídri procesu nemajú záujem/nie sú presvedčení o zmysluplnosti jeho dokončenia. V práci mi chýba informácia o tom, či TSOs krajín V4 vypracovali návrh ďalšieho postupu v súlade s cestovnou mapou alebo nie.

Autorove zistenia definujú hlavné prekážky pre sformovanie regionálneho trhu s plynom medzi krajinami V4 nasledovne: rozdielne regulačné politiky, ktoré nielenže nesmerujú ku konvergencii, ale naopak, k väčším rozdielom (Poľsko a Maďarsko); malý objem obchodovateľného plynu kvôli dlhodobým kontraktom, ktorý nie je zaujímavý pre obchodníkov; nedostatočná cezhraničná infraštruktúra (izolované Poľsko); bezpečnostný prístup aktérov V4 k rozvoju cezhraničnej infraštruktúry v zmysle rozšírenia prístupu k dodávkam, nie v zmysle rozvoja regionálneho obchodovania s plynom; absencia politickej vôle/lídra, ktorý by tlačil na realizáciu cestovnej mapy z roku 2013; skeptický prístup TSOs, ktoré neveria, že regionálny trh zvýši využívanie ich tranzitných kapacít; nedôvera voči budúcej legislatíve EÚ. Pozornosť si zaslúži i zistenie o úvahe viacerých aktérov z V4 o potrebe revízie cestovnej mapy z roku 2013, rovnako ako i názor autora, podľa ktorého, vzhľadom na zistené rozdiely a prekážky, jediný spôsob ako môže dôjsť k integrácii trhu s plynom medzi krajinami V4 je tlak EÚ ako nadnárodného aktéra, ktorý prepíše „národné“ prístupy krajín V4. Zistenia autora sú prínosom pre poznanie problémov/prekážok pre formovanie regionálnych trhov v rámci EÚ. Zaujímavé by bolo porovnanie situácie V4 s inými regionálnymi iniciatívami v EÚ.

Konštatujem, že práca je prínosom do akademickej debaty o teoretickom rámci i metodológii výskumu otázok týkajúcich sa energetiky (bezpečnosti i politiky), je inovatívna vďaka použitiu metód kvantitatívnej i kvalitatívnej textovej a diskurzívnej analýzy, a prináša nové vedecké poznatky v skúmanej téme. Okrem akademickej hodnoty, práca má bezpochyby i aplikačný prínos, pretože mapuje hlavné prekážky formovania regionálneho trhu s plynom medzi krajinami V4 a mohla by sa stať užitočným zdrojom pre tých aktérov v krajinách V4, ktorí majú záujem prekonávať prekážky pre formovanie regionálneho trhu s plynom.

### **Otázky oponenta pre obhajobu habilitačnej práce**

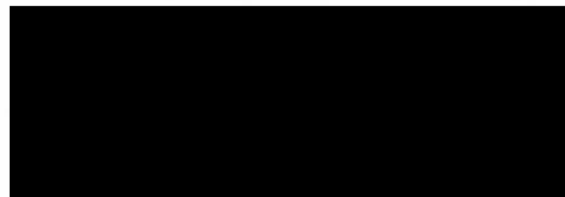
- 1) Zaujímal by ma názor autora na spoluprácu V4 s Rakúskom, Ukrajinou a Rumunskom z hľadiska formovania regionálneho trhu s plynom.
  - a. Rakúsko; v rokoch 2011-2012 (ešte pred schválením cestovnej mapy V4 v roku 2013) prebiehali trilaterálne rokovania medzi TSOs Rakúska, ČR a SR o vytvorení Central Eastern European Trading Region (CEETR). Prečo, podľa autora, zlyhali? Baumgarten je pre krajiny V4 najbližší plynárenský uzol v regióne. Aké argumenty (ekonomické a politické) existujú v prospech (ne)zapojenia Rakúska do formovania regionálneho trhu našom regióne?
  - b. Ukrajina; reverzné dodávky plynu do Ukrajiny cez krajiny V4 sa stali zaujímavou súčasťou obchodu s plynom pre TSOs krajín V4. Podzemné zásobníky na západnej Ukrajine, vzhľadom na ich kapacitu, by teoreticky mohli zohrať zaujímavú úlohu pri balansovaní trhu s plynom v regióne V4. Nehovoriac o tom, že perspektívne bude

- Ukrajina schopná dodávať plyn do SVE. Zaujímalo by ma názor autora na spoluprácu V4 s Ukrajinou aj z hľadiska perspektívy vytvorenia regionálneho trhu s plynom.
- c. Rumunsko; v prehľade potenciálnych externých dodávateľov do regiónu SVE mi v práci chýba Rumunsko, ktoré sa môže stať významnejším zdrojom dodávok než ťažba bridlicového plynu v Poľsku. Aký vplyv to môže mať na formovanie regionálneho trhu s plynom?
- 2) Súhlasím s názorom autora, že hlavným problémom pre vytváranie regionálneho trhu s plynom sú rozdiely (dokonca - s postupom času - prehlbujúce sa) v regulačných politikách krajín V4. V závere práce autor pripúšťa, že jedinou cestou k zmene je tlak nadnárodnej inštitúcie, v tomto prípade EÚ. S cieľom harmonizovať regulačné politiky členských krajín bola zriadená ACER. Zaujímalo by ma hodnotenie autora výsledkov jej doterajšej činnosti, resp. čo by mala robiť viac a/alebo inak, aby dokázala efektívnejšie harmonizovať regulačné politiky členských krajín?

### **Záver**

Habilitačná práca Mgr. Jána Osičky, Ph.D. s názvom "The Challenges of Achieving Energy Security through Cooperation: The Case of the Visegrad 4 Natural Gas Market Integration" spĺňa požiadavky štandardne kladené na habilitačné práce v odbore politológia.

V Bratislave, dňa 14. augusta 2018



podpis